



p ř e m ý š l e j t e
p i š t e
t v o ř t e

R E N Ě N E K U D A

Kontrolní seznamy otázek pro spisovatele

Než se do toho pustíte...

Tato kniha není na první pohled obsáhlá, ale ukrývá v sobě spoustu let zkušeností s výukou tvůrčího psaní.

Každý týden se prohrabávám v hlavách různých autorů a snažím se jim pomoci splnit si jejich sen (napsat smysluplnou povídku, založit si čtivý cestovatelský blog, zpracovat rodinnou historii nebo vlastní život, vydat knihu apod.).

Všichni lidé, kteří pracují s příběhem, v sobě ukrývají tajemství. V kurzech tvůrčího psaní tato tajemství odkrýváme a snažíme se věci pojmenovat nahlas, abychom s nimi mohli dál pracovat. Protože jak se jinak posunout, když nerozpoznáme, kde něco drhne?

Také si tam dáváme věci do souvislostí, abychom věděli, proč nějaká nutná změna (většinou) ovlivní ještě něco dalšího.

Kontrolní seznamy otázek pro spisovatele jsou, jak pevně věřím, užitečnou a v počátečních fázích tvorby snad i nezbytnou pomůckou pro skutečně každého spisovatele.

Jestliže píšete knihu nebo povídku, projděte si následující otázky a snažte se je zodpovědně zodpovědět. Pomohou vám s revizemi a dokáží vám ušetřit spoustu drahocenného času.

Obecně platí, že ne všechny otázky musí být nutně vhodné pro váš konkrétní příběh. Ale jakmile zní na některou otázku odpověď „ne“, měli byste vědět, proč daný princip porušujete

(„se mi to tak prostě líbí“ není úplně správná odpověď). Rozumné obhájení porušení jakéhokoli obecně platného principu v rámci celku knihy je pak nesmírně důležitá věc.

Necht' jsou následující tematické kvízy vašim dobrým pomocníkem a rádčem – myslím na vás a držím vám palce!

Váš René Nekuda

<http://renenekuda.cz>

Prvotní nápad

Ne všechny nápady, které máte, jsou vhodné pro napsání knihy. Příběh, který by měl mít úspěch a zasáhnout větší počet čtenářů, se musí řádně promyslet. A také existují jisté principy, které se těžko obcházejí a na které by neměl žádný spisovatel zapomínat.

Jestliže máte nápad a dokážete kladně (a hlavně poctivě) zodpovědět následujících deset otázek, je velká šance, že nebudete marnit svůj čas.

Kvíz obsažený v této lekci by vám měl ušetřit hodiny, možná týdny zbytečného tápání. A třeba se díky němu vyvarujete velkému zklamání, když byste pracovali na něčem, co v konečném důsledku nebude úplně dobře fungovat.

Vzhůru do toho!

1. Cítíte vnitřní pnutí, když pomyslíte na váš příběh? Vzrušuje vás představa, že na něm začnete brzy pracovat?
2. Je vaše základní myšlenka dostatečně „uleželá“? (Někdy to chce trochu času, než ostřejší kontury příběhu vykrystalizují v naší mysli.)
3. Dokážete si živě představit hlavního hrdinu?
4. Tušíte alespoň základní linku, po které se příběh bude odvíjet? (Nemusíte vědět úplně všechno, ale většinou je lepší mít promyšlený alespoň konec a celkové vyznění příběhu.)

5. Dokážete pojmenovat alespoň jeden konflikt, který do vašeho příběhu zařadíte? (Pamatujte, že bez konfliktu není příběh!)
6. Je váš příběh dostatečně „velký“ pro rozsah románu či novely? (Nebo to bude povídka?)
7. Změní nějakým způsobem váš příběh hlavního hrdinu (u povídky nemusí, u románu by měl)? Máte v tomto ohledu jasno?
8. Dokážete váš příběh zařadit do konkrétního žánru (červená knihovna, fantazy, detektivka, pohádka apod.)?
9. Přečetli byste si vy svůj vlastní příběh s nadšením?
10. Dokážete definovat tzv. „cílového čtenáře“, tj. skupinu lidí, pro které je příběh určen? (Nejhorší odpověď na tuto otázku je „pro všechny“ – každý příběh má svůj omezený okruh čtenářů a čím konkrétněji si ho definujete, tím lépe. I pro nakladatele.)

Příběh

Není nic horšího, než příběh, který je šedivý a nudný. A nebo příběh, který sice každého ihned nabudí, ale pak vyprchá jako naprasklá bombička do sifónu.

Projděte si následujících patnáct pečlivě sestavených otázek a zkuste se vyvarovat nejčastějším chybám, které by pravděpodobně vedly k tomu, že by čtenáři odložili vaši knihu a šli se raději projít někam do parku...

1. Bude se čtenář zajímat o vašeho hlavního hrdinu?
2. Je začátek vašeho příběhu dostatečně zajímavý (nutí čtenáře pokračovat ve čtení)?
3. Má váš hlavní hrdina dostatečně silného protivníka? (Antihrdina nemusí být člověk: může to být poušť, pokud vysloužilý voják ztroskotá na poušti, romantický hrdina bojující proti konzervativní společnosti nebo úspěšná

manažerka zápasící se „zlou nemocí“. Nicméně Batman vs Joker se také počítá. ;))

4. Má váš hlavní hrdina dostatečnou motivaci? (Bez silné motivace nemůže procházet těžkými konflikty tak, aby to bylo uvěřitelné, protože kdo by bojoval proti mafiánům, kdyby vám zrovna neunesli těhotnou snoubenku, že?)
5. Máte promyšleno z jakého úhlu pohledu budete příběh vyprávět?
6. Má váš hlavní hrdina dostatečně definované cíle, tj. čeho by chtěl(a) dosáhnout?
7. Máte vymyšlen dostatečný počet překážek, které budou muset vaše postavy překonat (jejich počet závisí na délce příběhu)?
8. Dokáže čtenář jasně zařadit váš příběh do některého z běžných žánrů (fantasy, detektivka, pohádka apod.)?
9. Dokážete pojmenovat konkrétní emoce, které by měl váš příběh vyvolat ve čtenáři?
10. Následuje po akci řádná reakce?
11. Gradu je váš příběh? (Jestliže klesá napětí, pak je pravděpodobně něco špatně...)
12. Obsahuje váš příběh moment, kdy všem připadá, že je všechno ztraceno? (Tohle je dobrý fígl, jak udržet pozornost čtenáře.)
13. Dokážete pojmenovat náladu a tón příběhu (romantický, humorný apod.)?
14. Víte, kde a kdy se příběh bude odehrávat (a bude to vědět čtenář)?
15. Nezklamete čtenáře na konci? (Pokažený konec je něco neodpuštělného, věřte mi.)

Postavy

Postava je základem každého textu. My lidé neumíme napsat příběh bez postav (v literárním smyslu), a proto je velmi důležité věnovat postavám nějaký ten čas a vše si důkladně promyslet.

Obecně platí, že čím hlubší a plastičtější máte představu o svých postavách, tím živější budou na papíře.

Následující kvíz podchycuje základní oblasti od prvotní črty, až po motivaci a cíle postav – to všechno byste totiž měli vědět, milé spisovatelky a milí spisovatelé!

1. Strávili jste dostatek času nad přemýšlením o svém hlavním hrdinovi?
2. Bude váš hlavní hrdina zajímat čtenáře? (Pokud ne, pravděpodobně váš příběh nebudou číst.)
3. Dokáží čtenáři porozumět chování hlavního hrdiny?
4. Dozví se čtenáři více informací o postavě nepřímo? (Je lepší ukázat na konkrétní hádce, že je vaše postava tvrdohlavá, než to tam napsat tzv. „na plnou pusu“.)
5. Je vaše hlavní postava jedinečná a rozeznatelná od ostatních postav?
6. Podchycuje postava širokou škálu vlastností a zvyků? (Černobílé postavy se většinou hodí pouze do pohádek, komiksů či westernu.)
7. Bude váš hrdina překonávat takové překážky, na kterých dokáže nějakým způsobem vyrůst (změnit se)? (Upozornění: Povídka toto vyložene nevyžaduje.)
8. Je váš hrdina dostatečně silný na to, aby prošel celým příběhem?
9. Má váš hrdina dostatečnou psychologickou hloubku?
10. Jedná a mluví vaše postava adekvátně ke svému věku, pohlaví, vzdělání a práci?

11. Dokážete vyvolat ve čtenáři živou představu vaší postavy (tj. nejen jak vypadá, ale i jak mluví, myslí a reaguje na různé věci)?
12. Jsou reakce vaší postavy ve většině případů logické?
13. Víte o své postavě i věci, které v příběhu nepoužijete (např. co ráda snídá)? (Tohle je většinou známka dobře vytvořené postavy.)
14. Máte alespoň mlhavou představu o vedlejších postavách? (Opět se nemusí týkat povídky.)
15. Jste natolik zaujatí svým hlavním hrdinou, že chcete usednout k psacímu stolu a napsat o něm příběh?

Úhel pohledu, tzv. hledisko

V každém příběhu je důležité vědět, komu ten příběh patří. Úhel pohledu je jakési přivlastnění si příběhu a je vázáno na jistou psychologii postavy (malé dítě má jinou slovní zásobu a všímá si jiných detailů než dospělý člověk).

Tohle budu několikrát opakovat – hledisko je vždy nutné promyslet si dopředu. Jestliže ve dvou třetinách rozepsané knihy budete chtít změnit úhel pohledu, ze kterého příběh vyprávíte, budete muset celé ty dvě třetiny přepsat.

Čili – práce na hledisku se vyplatí a určitě vám bude nápomocen i následující kvíz obsahující deset otázek.

1. Rozhodli jste se, ze kterého úhlu pohledu budete příběh vyprávět? (Romeo by vyprávěl trochu jiný příběh než Julie.)
2. Víte, zdali budete příběh vyprávět v ich– nebo v er–formě (a proč)? (O výhodách a nevýhodách jednotlivých osob toho již bylo napsáno víc než dost.)
3. Jestliže budete měnit různé úhly pohledu, rozezná to čtenář a neztratí se ve vašem vyprávění?

4. Budete používat pouze nezbytné úhly pohledu (neboli hlediska), tj. nebudete měnit úhel pohledu jen tak z legrace a bez většího významu?
5. Jestliže budete měnit hlediska, budou navzájem rozeznatelná? (Jednotlivá hlediska by měla mít vlastní psychologii, čili by se měly navzájem od sebe alespoň trochu odlišovat.)
6. Jestliže jste zvolili hledisko dítěte, odpovídají jeho popisy věku postavy (jiná slovní zásoba, zajímají ho jiné detaily, vnímá věci spíše pod stolem než na stole apod.)?
7. Jestliže vyprávíte příběh v první osobě, jste si jistí, že nesdělujete čtenáři informace, které by tato postava nikdy nemohla vědět?
8. Ukazujete skrze hledisko emoce postavy tak, aby se mohl čtenář lépe ztotožnit s vypravěčem?
9. Promysleli jste si hledisko dostatečně dopředu? (Změna hlediska v průběhu psaní znamená přepsání všeho již napsaného!)
10. Udělali jste všechno pro to, aby se skrze netradiční hledisko čtenář „stal“ vašim hlavním hrdinou?

Dialogy

Dialogy jsou víc než jen slova, která vycházejí z úst vašich postav – dobře posunují děj, více charakterizují postavy a vztahy mezi postavami a jsou výborným nositelem napětí.

Dlouhé statické popisy v dnešní době nepatří k úplně oblíbeným pasážím, nicméně skvěle napsaný dialog je svižný a čitelný.

V níže uvedeném kvízu se můžete sami otestovat, zdali patříte k těm několika málo vyvoleným autorům, kteří umí psát dobré dialogy (a všichni tito spisovatelé byli, jsou a budou nesmírně oblíbení).

1. Vyplývá z vašich dialogů, že máte naposlouchány různé druhy mluvy?

2. Je ve většině případů jasné, co kdo říká?
3. Omezili jste používání tzv. „dolepků“, zbytečných uvozovacích vět (tj. řekl a usmál se)?
4. Fungují vaše dialogy, pokud se přečtou nahlas? (Jestliže ne, asi by to chtělo nějakou úpravu.)
5. Dialog sice není přepisem běžné řeči, ale měl by tak vypadat. Vyvolává váš dialog iluzi běžné mluvy?
6. Ujistili jste se, že uvozovky používáte v promluvám pronesených nahlas? (Vnitřní monology se v uvozovkách nepíší.)
7. Mluví vaše postavy specifickým způsobem? (Pokud ukrajinská uklízečka mluví stejně jako vysokoškolský pedagog, pak je pravděpodobně něco špatně.)
8. Využíváte ve svém příběhu i nonverbální komunikaci (gesta, mimiku apod.)? I ta je totiž součástí komunikace...
9. Vyvarovali jste se „dublování“ (tj. zbytečnému opakování informací, např. když se dvě postavy baví o něčem, co už čtenář dávno a s jistotou ví)? Pokud ne, rádím vám škrtat.
10. Ujistili jste se, že dialog nezneužíváte k vyjádření vašich politických, náboženských či jiných postojů? (Důležitější je vyjádření názorů postav!)
11. Posouvá většina vašich dialogů příběh dopředu?
12. Umíte správně zapsat přímou řeč? (Používáte např. české uvozovky „“?)
13. Víte u každého dialogu, proč jste ho použili a jaké tam má své opodstatnění (např. ukázat povahový rys jedné z postav, zrychlit tempo vyprávění či představit čtenáři nějakou důležitou informaci)?
14. Je lepší ve většině případů přímo ukazovat, co se děje a říká, než vše zpětně zprostředkovávat. Podívali jste se na své dialogy tímto měřítkem?
15. Najdete ve svém textu přímou řeč, která zní jako když někdo křičí, čili jste v tomto případě nemuseli použít dolepek? (Např. hleďte rozdíl mezi:

„Podej mi tu tužku!“ zařvala na něj. X „Už to nebudu opakovat – podej mi ksakru tu podělanou tužku!“)

Jednotlivé scény

Jednotlivé scény jsou důležité, protože představují cihly, ze kterých je potom celý příběh sestaven.

Scéna je uzavřený celek, který má jasný cíl. V tomto případě zapomeňte na kapitoly, ty totiž mohou začínat a končit prakticky kdekoliv. Scény jsou nejmenší uzavřenou stavební jednotkou všech příběhů.

Kvíz přiřazený k této lekci obsahuje celkem deset otázek.

1. Má každá vaše scéna jasný cíl/záměr?
2. Obsahuje vaše scéna nějaký konflikt nebo překážku?
3. Posunují vaše scény příběh dopředu?
4. Nejsou vaše scény zbytečně dlouhé? Nedají se náhodou zkrátit? (Říká se, že všechny první verze rukopisů se dají zkrátit o 20 % tak, aby neztratily svoji výpovědní hodnotu, záměr, atmosféru a styl autora.)
5. Seřadili jste jednotlivé scény v tom nejlepším pořadí, jak jen to jde? Zkuste lístečkovou metodu...
6. Končí vaše scény tak, že je čtenář natolik pohlcen příběhem, že se rozhodne otočit stránku a číst dál?
7. Obsahují vaše scény všechny základní prvky – tj. cíl, konflikt a rozuzlení?
8. Našli jste pro vaše scény nejlepší možné hledisko, tj. úhel pohledu, ze kterého jsou vyprávěny?
9. Je ve většině případů čtenářům jasné, kde a kdy se scéna odehrává? (Pokud ne, mělo by to mít nějaký větší význam.)

10. Víte, kdo nebo co je v opozici s vaším hlavním hrdinou? (To může být strach, příroda či jiná postava – jestliže necháte své hrdiny uspět zadarmo, čtenáři se budou pravděpodobně nudit a vaši knihu brzy odloží.)

Prostředí

Pravděpodobně jste již udělali nějaký průzkum, abyste se dozvěděli základní fakta o všech typech prostředí, které důvěrně neznáte (ne každý může uvěřitelně popisovat amazonský deštný prales).

Prostředí nejen že utváří atmosféru příběhu, ale také stimuluje postavy k akci a obecně rozvíjí celý příběh.

Tvorba prostředí je spjatá s uměním popisu, proto v následujícím kvízu najdete otázky z mnoha různých okruhů. Jestliže se vám bude zdát, že se něco opakuje, pak vězte, že je to proto, aby se zvýšila důležitost některých podstatných částí budování příběhů.

Nyní se do toho můžete pustit!

1. Vytvořili jste uvěřitelné (v rámci světa příběhu uvěřitelné) a zajímavé prostředí, které nebude čtenáře nudit?
2. Souzní vámi vybrané prostředí s celkovou náladou a tónem příběhu?
3. Nezapomněli jste na malé detaily, které dokáží každé prostředí značně oživit (např. blikající nemocniční přístroje nebo roztržená tapeta v podivínově domě)?
4. Jestliže se váš příběh odehrává na nějakém geograficky specifickém místě, jsou všechny uvedené údaje správné (rostliny a zvířata, které se tam vyskytují, jména měst a názvy ulic apod.)?
5. Myslíte si, že bude vaše prostředí připadat čtenářům reálné (tím myslím, že si ho dokáží živě představit)?
6. Vyvolává vaše prostředí dojem, že ho velmi dobře znáte?

7. Nastudovali jste si dostatek materiálů o jakémkoliv úzce vymezeném prostředí (např. horníci a jejich slang, zvyky, atmosféru dolů, pracovní dobu a životní styl hornických rodin)?
8. Zvolili jste při popisu zvoleného prostředí taková slova, která vyvolají v hlavě čtenáře živý obraz a vyplní všechna zákoutí jeho fantazie? Je to těžké, ale umět vyjádřit mnoho na malé ploše se téměř vždycky vyplatí! Narážím tím na tzv. „nepřímý popis“.
9. Používáte při popisu prostředí i jiné lidské smysly, než je jenom zrak? (80 % popisů začínajících autorů je vedených pouze skrze zrak, protože je to náš primární smysl. Ale špetka sluchových nebo čichových vjemů udělá i ze zdánlivě obyčejného kamínku pestrobarevného motýla.)
10. Ujistili jste se, že ve svých popisech nemáte příliš mnoho přirovnání? (A vyškrtejte, prosím, skoro všechna, která zavání klišé. :))

Copyright

© 2017 René Nekuda

Všechna práva vyhrazena! Použité obrázky jsou pouze ilustrativní a nejsou součástí tohoto díla (použity jsou z volně dostupných zdrojů pod volnou licencí CC).

Děkuji vám za stažení tohoto e-booku z webových stránek <http://www.renenekuda.cz>, místa, kde se mluví jazykem vaší múzy!